

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

*До 220-річчя Національного
юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

АДМІНІСТРАТИВНО-СУДОВЕ ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО УКРАЇНИ

Підручник

За загальною редакцією
д-ра юрид. наук, проф. Д. В. Лученка

Харків
«Право»
2024

Авторський колектив:

Д. В. Лученко – передмова, пп. 1.1.1–1.1.3 (у співавт. з Ю. В. Георгієвським, М. І. Беліковою), пп. 1.1.5–1.1.6 (у співавт. з Ю. В. Георгієвським, М. І. Беліковою), пп. 1.2.3 (у співавт. з Ю. В. Георгієвським, М. І. Беліковою); Ю. В. Георгієвський – пп. 1.1.1–1.1.3 (у співавт. з Д. В. Лученком, М. І. Беліковою), пп. 1.1.5–1.1.6 (у співавт. з Д. В. Лученком, М. І. Беліковою), пп. 1.2.3 (у співавт. з Д. В. Лученком, М. І. Беліковою), пп. 2.3.7–2.3.8 (у співавт. з М. І. Беліковою), розд. 7; М. І. Белікова – пп. 1.1.1–1.1.3 (у співавт. з Д. В. Лученком, Ю. В. Георгієвським), пп. 1.1.5–1.1.6 (у співавт. з Д. В. Лученком, Ю. В. Георгієвським), пп. 1.2.3 (у співавт. з Д. В. Лученком, Ю. В. Георгієвським), пп. 2.3.7–2.3.8 (у співавт. з Ю. В. Георгієвським); І. М. Балакарева – пп. 1.2.1.1–1.2.1.3, підрозд. 4.1 (у співавт. з І. М. Соловйовою); О. В. Битяк – пп. 1.2.5.7–1.2.5.8, підрозд. 2.7; І. В. Бойко – пп. 1.1.4, пп. 1.2.5.4. (у співавт. з Р. С. Мельником); В. М. Гарашук – підрозд. 2.8; Я. С. Зелінська – пп. 1.2.1.5–1.2.1.6, підрозд. 2.4, пп. 2.5.1, пп. 2.5.2 (у співавт. з В. О. Спасенко), пп. 2.5.3, пп. 2.5.4 (у співавт. з В. О. Спасенко); О. Т. Зима – пп. 2.1.1–2.1.2.1; І. Г. Ігнатченко – пп. 1.2.5.6, підрозд. 2.6, підрозд. 4.3 (у співавт. з О. В. Прудивусом); М. С. Ковтун – пп. 2.1.2.4–2.1.2.5, пп. 2.3.2–2.3.6, пп. 2.3.9 (у співавт. з Я. С. Рябченко), пп. 3.1.3, підрозд. 3.3; О. О. Марченко – пп. 1.2.1.4, пп. 1.2.2, пп. 2.2.4 (у співавт. з В. А. Сьоміною), підрозд. 3.1.–3.1.2, підрозд. 3.2, підрозд. 6.3; Р. С. Мельник – пп. 1.2.5.3, пп. 1.2.5.4 (у співавт. з І. В. Бойко), пп. 1.2.5.5; О. В. Прудивус – підрозд. 4.3 (у співавт. з І. Г. Ігнатченко); Я. С. Рябченко – пп. 2.3.1, пп. 2.3.9 (у співавт. з М. С. Ковтун); В. О. Спасенко – пп. 1.2.5.9, пп. 2.5.2 (у співавт. з Я. С. Зелінською), пп. 2.5.4 (у співавт. з Я. С. Зелінською), розд. 5 (у співавт. з О. О. Крестьяніновим); В. Ю. Стеценко – підрозд. 4.2 (у співавт. з С. Г. Стеценком); С. Г. Стеценко – підрозд. 4.2 (у співавт. з В. Ю. Стеценко); В. А. Сьоміна – пп. 1.2.5.1–1.2.5.2, пп. 2.2.1–2.2.3, пп. 2.2.4 (у співавт. з О. О. Марченко), О. М. Соловйова – підрозд. 4.1 (у співавт. з І. М. Балакаревою), підрозд. 6.1–6.2; С. А. Федчишин – пп. 2.1.2.2–2.1.2.3, пп. 2.1.2.6; К. В. Пятигора – пп. 1.2.4; О. О. Крестьянінов – розд. 5 (у співавт. з В. О. Спасенко); Т. О. Коломоєць – підрозд. 2.9 (у співавт. з А. А. Шарою); А. А. Шарая – підрозд. 2.9 (у співавт. з Т. О. Коломоєць)

Відповідальні редактори:

Ю. В. Георгієвський, М. І. Белікова

Рецензенти:

В. К. Колпаков – д-р юрид. наук, проф., завідувач кафедри конституційного та адміністративного права юридичного факультету Запорізького національного університету;

О. І. Миколенко – д-р юрид. наук, проф., завідувач кафедри адміністративного та господарського права Одеського національного університету імені І. І. Мечникова;

І. Л. Желтобрюх – д-р юрид. наук, суддя Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду

Рекомендовано до друку

вченою радою Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
(протокол № 1 від 5 вересня 2024 р.)

Адміністративно-судове процесуальне право України : підручник / [Д. В. Лученко, А29 Ю. В. Георгієвський, М. І. Белікова та ін.] ; за заг. ред. Д. В. Лученка ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. – Харків : Право, 2024. – 696 с.

ISBN 978-617-8518-22-6

Підручник є навчальним виданням, заснованим на новому концептуальному підході до визначення галузі права, яке регулює в Україні адміністративне судочинство. У ньому визначено предмет, метод, систему адміністративно-судового процесуального права, його місце в системі національного права України. Розкрито зміст усіх процесуальних категорій, встановлено структуру адміністративного судочинства з детальним описом процесуальних дій суду й учасників судового процесу на кожній із його стадій, виокремлено форми процесуальної діяльності адміністративних судів тощо. Наведено порівняльний аналіз адміністративного судочинства з іншими видами судочинства, встановлено співвідношення адміністративного судочинства й адміністративної процедури.

Видання орієнтовано на опанування студентами закладів вищої освіти юридичного профілю навчального курсу «Адміністративне судочинство», суміжних і пов'язаних із ним навчальних дисциплін, також буде корисним як аспірантам, викладачам та ученим-правознавцям, так і суддям, іншим публічним службовцям, адвокатам і всім, хто цікавиться питаннями адміністративного судочинства.

Підручник підготовлений колективом кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого за участю знаних науковців, викладачів інших закладів вищої освіти, суддів і практиків. Зміст викладено відповідно до положень законодавства України станом на 1 вересня 2024 р.

УДК 342.9.03(075.8)

© Лученко Д. В., Георгієвський Ю. В.,
Белікова М. І. та ін., 2024
© ТОВ «Видавничий дім «Право», 2024

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	8
СПИСОК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	9
ГЛОСАРІЙ	10

Розділ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ АДМІНІСТРАТИВНО-СУДОВОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

1.1. Адміністративно-судове процесуальне право як галузь права	15
1.1.1. Адміністративно-судове процесуальне право в правовій системі України: поняття, предмет та метод як галузі права	15
1.1.2. Взаємодія адміністративно-судового процесуального права з іншими галузями права	29
1.1.2.1. Взаємодія адміністративно-судового процесуального права з конституційним правом ...	31
1.1.2.2. Взаємодія адміністративно-судового процесуального права з судовим правом	36
1.1.2.3. Взаємодія адміністративно-судового процесуального права з бюджетним правом	40
1.1.2.4. Взаємодія адміністративно-судового процесуального права з адміністративним правом ..	42
1.1.2.5. Взаємодія адміністративно-судового процесуального права зі службовим правом	52
1.1.2.6. Взаємодія адміністративно-судового процесуального права з військовим правом	55
1.1.2.7. Взаємодія адміністративно-судового процесуального права з міграційним правом	57
1.1.2.8. Взаємодія адміністративно-судового процесуального права з муніципальним правом ...	58
1.1.2.9. Взаємодія адміністративно-судового процесуального права з фінансовим правом	60
1.1.2.10. Взаємодія адміністративно-судового процесуального права з податковим та митним правом	63
1.1.2.11. Взаємодія адміністративно-судового процесуального права із санкційним правом	66
1.1.2.12. Взаємодія адміністративно-судового процесуального права з міжнародним приватним правом	69
1.1.2.13. Взаємодія адміністративно-судового процесуального права з пенсійним правом та правом соціального забезпечення	71
1.1.2.14. Взаємодія адміністративно-судового процесуального права з інформаційним правом ...	73
1.1.2.15. Взаємодія адміністративно-судового процесуального права з цивільним правом	77
1.1.2.16. Взаємодія адміністративно-судового процесуального права з господарським правом ...	80
1.1.3. Система адміністративно-судового процесуального права: норма, інститут	88
1.1.4. Співвідношення адміністративного судочинства і адміністративної процедури	103
1.1.5. Порівняння адміністративного судочинства з іншими видами судочинства	106
1.1.6. Структура адміністративного судочинства: дії, етапи, стадії	125
1.1.6.1. Процесуальна дія як базовий елемент адміністративного судочинства	126
1.1.6.2. Проведення в адміністративному судочинстві	137
1.1.6.3. Стадійність адміністративного судочинства	140
1.2. Правові основи адміністративного судочинства України	151
1.2.1. Система правових актів, що регулюють адміністративне судочинство	151
1.2.1.1. Законодавство про адміністративне судочинство	151
1.2.1.2. Міжнародні договори в системі правових актів, що регулюють адміністративне судочинство	155
1.2.1.3. Рішення Конституційного Суду України	157
1.2.1.4. Судова практика Європейського суду з прав людини	159
1.2.1.5. Судові акти Верховного Суду	162
1.2.1.6. Інші правові акти органів судової влади	164
1.2.2. Система судів, що здійснюють адміністративне судочинство в Україні	166
1.2.3. Форми процесуальної діяльності суду	171
1.2.3.1. Вербальна форма процесуальних дій суду	171
1.2.3.2. Письмова форма процесуальних дій суду	175
1.2.3.3. Електронна форма процесуальних дій суду	177
1.2.3.4. Фізична форма процесуальних дій суду	180

1.2.3.5. Змішана форма процесуальної діяльності суду.....	182
1.2.3.5.1. Судове засідання.....	183
1.2.3.5.2. Письмове провадження.....	186
1.2.3.5.3. Електронне провадження.....	190
1.2.3.5.4. Процесуальна бездіяльність суду.....	191
1.2.4. Цифрова трансформація адміністративного судочинства: від Автоматизованої системи документообігу суду до Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи.....	192
1.2.5. Категорії адміністративного судочинства.....	205
1.2.5.1. Поняття та завдання адміністративного судочинства.....	205
1.2.5.2. Публічно-правовий спір: поняття та правова природа.....	211
1.2.5.3. Право приватних осіб на звернення до суду та способи судового захисту.....	213
1.2.5.4. Критерії перевірки адміністративним судом рішень, дій чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень.....	218
1.2.5.5. Право суб'єктів владних повноважень на звернення до адміністративного суду.....	227
1.2.5.6. Відмова від позову, визнання позову та примирення сторін.....	230
1.2.5.7. Зупинення і закриття провадження у справі.....	234
1.2.5.8. Залишення позову без розгляду.....	249
1.2.5.9. Судове рішення: поняття, ознаки, види, вимоги, структура змісту, сучасні стандарти викладення.....	258

Розділ 2. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА

2.1. Принципи адміністративного судочинства.....	268
2.1.1. Поняття, система та значення принципів адміністративного судочинства.....	268
2.1.2. Окремі види принципів адміністративного судочинства.....	270
2.1.2.1. Принцип верховенства права.....	270
2.1.2.2. Принцип змагальності сторін.....	275
2.1.2.3. Принцип диспозитивності.....	277
2.1.2.4. Принцип рівності всіх учасників судового процесу перед законом і судом.....	279
2.1.2.5. Принцип гласності й відкритості судового процесу.....	281
2.1.2.6. Принцип офіційного з'ясування всіх обставин у справі.....	284
2.2. Адміністративна юрисдикція.....	288
2.2.1. Поняття та види адміністративної юрисдикції.....	288
2.2.2. Предметна юрисдикція адміністративних судів.....	290
2.2.3. Інстанційна юрисдикція.....	296
2.2.4. Територіальна юрисдикція (підсудність).....	299
2.3. Суд та учасники судового процесу.....	302
2.3.1. Склад суду, відвід (самовідвід) судді.....	302
2.3.2. Учасники справи: правосуб'єктність, класифікація, загальні права та обов'язки, процесуальне правонаступництво.....	310
2.3.3. Позивач, його процесуальні права та обов'язки. Заяви по суті справи позивача (у загальному та в спрощеному позовному провадженнях).....	315
2.3.4. Відповідач, його процесуальні права та обов'язки. Заяви по суті справи відповідача (у загальному та в спрощеному позовному провадженнях).....	320
2.3.5. Правила заміни неналежної сторони.....	325
2.3.6. Треті особи в адміністративному судочинстві.....	327
2.3.7. Представництво в адміністративному судочинстві: природа правовідносин, види представників, процесуальні права та обов'язки.....	330
2.3.8. Органи та особи, яким згідно із законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб.....	339
2.3.9. Інші учасники судового процесу.....	344
2.4. Докази та доказування.....	360
2.4.1. Поняття та значення доказів в адміністративному судочинстві.....	360
2.4.2. Критерії оцінки доказів та порядок її здійснення адміністративним судом.....	361

2.4.3. Класифікація доказів в адміністративному судочинстві	365
2.4.4. Доказування в адміністративному судочинстві: обов'язок доказування та підстави звільнення від доказування	367
2.4.5. Подання, збирання, дослідження та оцінка доказів, судові доручення	370
2.4.6. Забезпечення доказів	376
2.4.7. Види доказів в адміністративному судочинстві	379
2.4.7.1. Показання свідків	380
2.4.7.2. Письмові докази	383
2.4.7.3. Речові докази	385
2.4.7.4. Електронні докази	386
2.4.7.5. Висновок експерта, висновок експерта у галузі права і спеціаліста	388
2.5. Процесуальні строки	396
2.5.1. Поняття і призначення процесуальних строків. Розумність строків в адміністративному судочинстві	396
2.5.2. Поновлення та продовження процесуальних строків, обчислення процесуального строку	400
2.5.3. Строк звернення до адміністративного суду	406
2.5.4. Наслідки пропущення строків звернення до адміністративного суду	408
2.6. Судові повістки	411
2.6.1. Судові повістки: поняття, види та значення	411
2.6.2. Порядок вручення судових повісток	413
2.7. Судові витрати	416
2.7.1. Поняття та види судових витрат	416
2.7.2. Зменшення розміру судових витрат або звільнення від їх оплати, відстрочення та розстрочення судових витрат	421
2.7.3. Розподіл судових витрат	423
2.7.4. Судові рішення щодо судових витрат	427
2.8. Заходи процесуального примусу	428
2.8.1. Поняття та підстави застосування заходів процесуального примусу	428
2.8.2. Класифікація заходів процесуального примусу	430
2.8.3. Види заходів процесуального примусу	431
2.8.3.1. Попередження	431
2.8.3.2. Видалення із зали судового засідання	432
2.8.3.3. Тимчасове вилучення доказів для дослідження судом	433
2.8.3.4. Привід	434
2.8.3.5. Штраф	436
2.9. Забезпечення позову	437
2.9.1. Поняття і підстави забезпечення позову	437
2.9.2. Форма та зміст заяви про забезпечення позову, порядок її подання	442
2.9.3. Класифікація заходів забезпечення позову	445
2.9.4. Види забезпечення позову	448
2.9.4.1. Зупинення дії індивідуального акта або нормативно-правового акта	449
2.9.4.2. Заборона відповідачу вчиняти певні дії	452
2.9.4.3. Заборона іншим особам вчиняти дії, що стосуються предмета спору	454
2.9.4.4. Зупинення стягнення на підставі виконавчого документа або іншого документа, за яким стягнення здійснюється у безспірному порядку	457
 Розділ 3. ПРОВАДЖЕННЯ В СУДІ ПЕРШОЇ ІНСТАНЦІЇ	
3.1. Загальне позовне провадження: загальна характеристика	460
3.1.1. Відкриття провадження в адміністративній справі: суть та опис процесуальних дій суду та учасників справи	464
3.1.2. Підготовка адміністративної справи до розгляду (підготовче провадження): суть та опис процесуальних дій суду та учасників справи	472

3.1.3. Розгляд адміністративної справи по суті (у формі судового засідання): суть та опис процесуальних етапів, дій суду та учасників справи.....	480
3.1.3.1. Відкриття розгляду справи по суті.....	485
3.1.3.2. З'ясування обставин справи та дослідження доказів	491
3.1.3.3. Судові дебати	502
3.1.3.4. Ухвалення і проголошення рішення	503
3.1.3.5. Ухвалення додаткового рішення	505
3.1.3.6. Виправлення опісок чи помилок у рішенні	511
3.1.3.7. Роз'яснення рішення.....	512
3.2. Спроцено позовне провадження.....	513
3.2.1. Визначення, види справ, до розгляду яких воно застосовується.....	513
3.2.2. Опис процесуальних стадій та етапів	517
3.2.3. Строки та особливості розгляду справ у суді першої інстанції.....	517
3.3. Рішення суду першої інстанції: питання, які суд вирішує при ухваленні рішень, повноваження суду при вирішенні справи, зміст рішення	520

Розділ 4. ПЕРЕГЛЯД СУДОВИХ РІШЕНЬ

4.1. Перегляд судових рішень, що не набрали законної сили, в апеляційному порядку (апеляційне провадження).....	539
4.1.1. Право на апеляційне оскарження.....	539
4.1.2. Апеляційна скарга: форма, зміст, строк та порядок подання.....	543
4.1.3. Відкриття апеляційного провадження: опис процесуальних дій суду та учасників справи.....	545
4.1.4. Апеляційний розгляд: суть та опис процесуальних підетапів та дій суду та учасників справи.....	549
4.1.4.1. Підготовка справи до апеляційного розгляду.....	550
4.1.4.2. Форми апеляційного розгляду.....	551
4.1.4.3. Апеляційний розгляд справи в судовому засіданні	552
4.1.5. Особливості розгляду апеляційної скарги на ухвали суду, що перешкоджають провадженню	556
4.1.6. Розгляд апеляційної скарги, що надійшла після закінчення апеляційного розгляду ...	557
4.1.7. Судові рішення суду апеляційної інстанції: питання, які підлягають вирішенню, повноваження суду при вирішенні справи, зміст судових рішень.....	558
4.2. Перегляд судових рішень, що набрали законної сили, в касаційному порядку (касаційне провадження).....	564
4.2.1. Право на касаційне оскарження: касатори, підстави та строк, предмет оскарження ..	564
4.2.2. Касаційна скарга: форма, зміст, строк та порядок подання	569
4.2.3. Відкриття касаційного провадження: опис процесуальних дій суду та учасників справи.....	574
4.2.4. Касаційний розгляд: суть та опис процесуальних підетапів і дій суду та учасників справи.....	576
4.2.4.1. Підготовка справи до касаційного розгляду.....	576
4.2.4.2. Попередній розгляд справи	577
4.2.4.3. Передача справи на розгляд палати, об'єднаної палати або Великої Палати	578
4.2.4.4. Касаційний розгляд справи в судовому засіданні	580
4.2.5. Розгляд касаційної скарги, що надійшла після закінчення касаційного розгляду	581
4.2.6. Судові рішення суду касаційної інстанції: питання, які суд вирішує при ухваленні рішень, повноваження суду при вирішенні справ, зміст рішень.....	581
4.3. Перегляд за нововиявленими або виключними обставинами (судових рішень, якими закінчено розгляд справи та які набрали законної сили).....	584

4.3.1. Право на подання заяви про перегляд судових рішень за нововиявленими обставинами або виключними обставинами, її форма та зміст	584
4.3.2. Підстави, строки та порядок звернення про перегляд судових рішень за нововиявленими обставинами	587
4.3.3. Підстави, строки та порядок звернення про перегляд судових рішень за виключними обставинами	591
4.3.4. Відкриття провадження за нововиявленими або виключними обставинами	595
4.3.5. Перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами	600
4.3.6. Судові рішення за наслідками провадження за нововиявленими або виключними обставинами: питання, які суд вирішує при ухваленні рішень, повноваження суду при вирішенні справи	602

Розділ 5. ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ

5.1. Обов'язковість судових рішень. Співвідношення дії судового рішення та його виконання	604
5.2. Негайне виконання	606
5.2.1. Судові рішення, які виконуються негайно за законом	606
5.2.2. Негайне виконання, допущене за рішенням суду	608
5.3. Звернення судових рішень в адміністративних справах до виконання (видача виконавчого листа)	609
5.4. Виправлення помилки у виконавчому документі чи визнання його таким, що не підлягає виконанню	612
5.5. Зупинення виконання та дії судового рішення	614
5.6. Поновлення пропущеного строку для пред'явлення виконавчого листа до виконання	615
5.7. Відстрочення і розстрочення виконання, зміна чи встановлення способу і порядку виконання судового рішення	617
5.8. Поворот виконання судових рішень	620
5.9. Судовий контроль за виконанням судових рішень в адміністративних справах	623

Розділ 6. ОСОБЛИВОСТІ СУДОЧИНСТВА В ОКРЕМИХ КАТЕГОРІЯХ АДМІНІСТРАТИВНИХ СПРАВ

6.1. Особливості розгляду окремих категорій складних справ: загальна характеристика, види справ, склад учасників, процесуальні особливості	629
6.2. Особливості розгляду окремих категорій термінових справ: загальна характеристика, види справ, склад учасників, процесуальні особливості	640
6.3. Особливості розгляду типових та зразкових справ: загальна характеристика, види справ, склад учасників, процесуальні особливості	663

Розділ 7. ВІДНОВЛЕННЯ ВТРАЧЕНОГО СУДОВОГО ПРОВАДЖЕННЯ

7.1. Значення відновлення втраченого судового провадження в адміністративному судочинстві	669
7.2. Право ініціювання відновлення втраченого судового провадження в адміністративній справі. Форма і зміст заяви про відновлення втраченого судового провадження	677
7.3. Провадження з відновлення втраченого судового провадження та судові рішення за його наслідками	684

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	695
------------------------------------	------------

ПЕРЕДМОВА

Шановний читачу!

Цей підручник створений спільними зусиллями представників харківської школи адміністративного права за участю провідних спеціалістів інших шкіл, вчених Національної академії правових наук України, а також суддів, що мають відповідний досвід викладання юридичних дисциплін та наукової діяльності. Таке поєднання авторського колективу дало змогу досягнути поставленої мети – створити сучасний, багато в чому інноваційний підручник, який буде цікавим не тільки студентам, а й викладачам, науковцям і практикам.

Останнім часом в Україні було видано чимало підручників, присвячених адміністративному судочинству. Це є свідченням важливості тієї ролі, яку відіграють адміністративні суди в сучасній демократичній державі. Цей підручник має свої переваги, що дозволяє йому посісти належне місце в конкурентному середовищі. Серед інших хочу назвати ті, що заслуговують на особливу увагу:

- це перший в Україні абсолютно безкоштовний якісний підручник з адміністративного судочинства, який доступний кожному у зручному електронному форматі;
- підручник буде постійно оновлюватися й удосконалюватися, і це дасть читачеві впевненість у тому, що запропоновані знання є актуальними;
- у підручнику подано більш як 50 нових наукових визначень та класифікацій;
- підручник містить понад 350 розширених уточнень та роз'яснень у формі «Зауважень» до основного змісту, які дають читачеві змогу краще засвоїти викладений матеріал;
- у тексті наведено 180+ прикладів із судової практики;
- електронна версія підручника містить 70+ альтернативних поглядів та дискусійних позицій науковців.

Кожний член авторського колективу вважає свою участь у цьому проєкті вшануванням пам'яті наших вчителів, які свого часу вчили і підтримували нас на шляху до науки. Низький уклін нашому шановному вчителю, одному з фундаторів харківської школи адміністративного права, доктору юридичних наук, професору, академіку НАПрН України, заслуженому діячу науки і техніки України – БИТЯКУ Юрію Прокоповичу.

Будемо вдячні за ваші відгуки і пропозиції щодо удосконалення цього підручника, які ви можете надсилати на електронну адресу керівника авторського колективу – Лученка Дмитра Валентиновича (d.v.luchenko@nlu.edu.ua).

Цей підручник є безкоштовним. Розповсюдження його тексту або будь-якої його частини на платній основі, а також відтворення без відповідних посилань заборонені.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ АДМІНІСТРАТИВНО-СУДОВОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

1.1. Адміністративно-судове процесуальне право як галузь права

1.1.1. Адміністративно-судове процесуальне право в правовій системі України: поняття, предмет та метод як галузі права

Адміністративно-судове процесуальне право (далі – АСПП) – самостійна галузь національного публічного права, яка регулює процесуальні правовідносини, що виникають, змінюються та припиняються у зв'язку з діяльністю в Україні системи судів, визначених законом як адміністративні, щодо розгляду та вирішення певних категорій публічно-правових спорів.

Розвиток правової системи України після відновлення нею незалежності в 1991 р. супроводжувався прагненням до всеосяжного реформування органів державної влади із «проєвропейським» орієнтуванням поділу влади на законодавчу, виконавчу та судову з ефективним розмежуванням повноважень між ними, яке б гарантувало самостійність і незалежність судових органів від законодавчої і виконавчої влади.

Одним із напрямів державно-владних перетворень стало формування адміністративної юстиції нового зразка – зі створенням спеціалізованих адміністративних судів. Такі суди мали бути відокремленими від судів загальної юрисдикції, а їх діяльність – підпадати під регулювання оновленого процесуального законодавства. Зазначене оновлення передбачало систематизацію процесуальних норм, що регулюють діяльність судів їх виокремленням із цивільно-процесуального та господарсько-процесуального законодавства.

Уперше про такий вектор реформування зазначалося в Концепції судово-правової реформи 1992 р., в якій спеціалізацію судів та радикальне реформування процесуального законодавства, його наповнення гуманістичним змістом було визначено одними з основних принципів судово-правових перетворень. З цією метою проголошувалася необхідність запровадження адміністративного судочинства, завданням якого мав стати розгляд спорів між громадянином і органами державного управління, із уведенням на районному рівні у складі районних (міських) чи міжрайонних судів адміністративних суддів¹.

У подальшому створення адміністративних судів відбувалося на виконання ст. 125 Конституції України (в редакції 1996 р.²), якою було встановлено принципи

¹ Про Концепцію судово-правової реформи в Україні : Постанова Верховної Ради України від 28.04.1992 р. № 2296-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2296-12#Text>.

² Конституція України : Основний Закон України у первісній ред. від 28.06.1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/ed19960628#Text>.

територіальності та спеціалізації в розбудові судів загальної юрисдикції в Україні, відповідно до Закону України «Про судоустрій України»¹. Згідно з цим Законом правосуддя у формі адміністративного судочинства було визнано одним зі шляхів реалізації судової влади (ст. 1), адміністративні суди визначено спеціалізованими судами (ст. 19) та передбачено їх повноваження з розгляду адміністративних справ, пов'язаних із правовідносинами у сфері державного управління та місцевого самоврядування (справи адміністративної юрисдикції) (ст. 22). Також Законом було встановлено систему спеціалізованих адміністративних судів, що включала: місцеві адміністративні суди – окружні суди (ст. 21), апеляційні адміністративні суди в апеляційних округах (ст. 25), Вищий адміністративний суд України (далі – ВАСУ) – вищий судовий орган спеціалізованих адміністративних судів (ст. 38) та Судову палату в адміністративних справах у складі Верховного Суду України (далі – ВСУ).

Формування всієї системи адміністративних судів було розпочато утворенням 1 жовтня 2002 р. ВАСУ², а завершено утворенням мережі місцевих та апеляційних адміністративних судів з 1 січня 2005 р.³

Як зазначено в Передмові до цього підручника, із прийняттям у 2005 р. Кодексу адміністративного судочинства (далі – КАСУ) в Україні було завершено процес формування сучасної моделі адміністративного судочинства.

За весь час функціонування вона зазнавала неодноразової процесуальної та інституціональної трансформації. Приміром, зважаючи на основні зміни в системі судів, наділених юрисдикцією щодо розгляду та вирішення деяких категорій публічно-правових спорів, періодизацію розвитку адміністративного судочинства України можна надати так:

- з 2005 р. по 2017 р. – функціонування чотирирівневої системи адміністративних судів:
 - суди першої інстанції – місцеві загальні та окружні адміністративні;

Зауваження. Як виняток судами першої інстанції були: апеляційні адміністративні суди, ВАСУ, ВСУ для деяких категорій адміністративних справ.

- суди апеляційної інстанції – адміністративні апеляційні суди;

Зауваження. Як виняток судами апеляційної інстанції були: ВАСУ – щодо судових рішень апеляційних адміністративних судів як судів першої інстанції, ВСУ – щодо рішень ВАСУ як суду першої інстанції.

¹ Про судоустрій України : Закон України від 07.02.2002 р. № 3018-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3018-14#Text>.

² Про Апеляційний суд України, Касаційний суд України та Вищий адміністративний суд України : Указ Президента України від 01.10.2002 р. № 889/2002 (в ред. від 05.01.2004 р. № 7/2004). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889/2002#Text>.

³ Про утворення місцевих адміністративних судів, затвердження їх мережі : Указ Президента України від 16.11.2004 р. № 1417/2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1417/2004/ed20041116#Text>.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

БАЛАКАРЄВА Ірина Миколаївна, кандидат юридичних наук, доцент, асистент кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

БЕЛІКОВА Марина Іванівна, кандидат юридичних наук, доцент, асистент кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

БИТЯК Оксана Василівна, кандидат юридичних наук, асистент кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

БОЙКО Ірина Володимирівна, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ГАРАЩУК Володимир Миколайович, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, член-кореспондент Національної академії правових наук України

ГЕОРГІЄВСЬКИЙ Юрій Валентинович, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ЗЕЛІНСЬКА Яна Сергіївна, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ЗИМА Олександр Тарасович, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ІГНАТЧЕНКО Ірина Георгіївна, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

КОВТУН Марина Сергіївна, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

КОЛОМОЄЦЬ Тетяна Олександрівна, доктор юридичних наук, професор, декан юридичного факультету Запорізького національного університету, член-кореспондент Національної академії правових наук України, заслужений юрист України

КРЕСТЬЯНІНОВ Олексій Олександрович, кандидат юридичних наук, суддя, заступник голови Східного апеляційного господарського суду

ЛУЧЕНКО Дмитро Валентинович, доктор юридичних наук, професор, проректор з наукової роботи Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, професор кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

МАРЧЕНКО Олена Олександрівна, кандидат юридичних наук, доцент, старший викладач кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

МЕЛЬНИК Роман Сергійович, доктор юридичних наук, професор, директор Наукової школи адміністративного і німецького права Maqsut Narikbayev University (Казахстан), заступник голови правління ГО «Академія адміністративно-правових наук» (Україна)

ПРУДИВУС Олег Васильович, кандидат юридичних наук, доцент, суддя Запорізького окружного адміністративного суду, член Вищої ради правосуддя (з 2018 по 2022 р.)

ПЯТИГОРА Крістіна Вячеславівна, адвокат

РЯБЧЕНКО Ярослава Степанівна, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

СОЛОВЙОВА Ольга Миколаївна, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

СПАСЕНКО Вікторія Олександрівна, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

СТЕЦЕНКО Валентина Юріївна, доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, професор кафедри правознавства та галузевих юридичних дисциплін Українського державного університету ім. Михайла Драгоманова

СТЕЦЕНКО Семен Григорович, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент Національної академії правових наук України, заслужений діяч науки і техніки України, суддя Верховного Суду

СЬОМІНА Валентина Анатоліївна, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ФЕДЧИШИН Сергій Анатолійович, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ШАРАЯ Анна Анатоліївна, доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри конституційного та адміністративного права Запорізького національного університету

Навчальне видання

Лученко Дмитро Валентинович,
Георгієвський Юрій Валентинович,
Белікова Марина Іванівна
та ін.

АДМІНІСТРАТИВНО-СУДОВЕ ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО УКРАЇНИ

Підручник

Редактори

С. А. Пашинська, М. М. Сорокун

Коректура І. А. Гребцової

Комп'ютерне макетування А. Г. Якшиної

Підписано до друку 20.09.2024. Формат 70×100/16.
Ум. друк. арк. 56,11. Обл.-вид. арк. 77,5. Тираж 100 прим.

ТОВ «Видавничий дім «Право»,
вул. Харківських Дивізій, 11/2, м. Харків, Україна
Для кореспонденції: а/с 822, м. Харків, 61023, Україна
Тел.: (050) 409-08-69, (067) 574-81-20, (063) 254-50-84
Вебсайт: <https://pravo-izdat.com.ua>

Е-mail для замовників послуг: verstka@pravo-izdat.com.ua

Е-mail для покупців: sales@pravo-izdat.com.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 8024 від 05.12.2023

Виготовлено ТОВ «Промарт»,
вул. Весніна, 12, Харків, 61023, Україна
Тел. (057) 717-25-44

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 5748 від 06.11.2017